

CONTENTS

PREFACE

INTRODUCTION

- Chapter One:* The Jewish Text of 'The Prophet Jonah' and the Question of Relationships Between the Yiddish and Christian Biblical Plays 13
Chapter Two: The Emergence of the Yiddish Biblical Drama 20
Chapter Three: The Comic Figure and Features of the Language and Style of the Yiddish Biblical Play 45
Chapter Four: The Staging and Performance of the Yiddish Biblical Play 73

APPENDICES

- Appendix 1:* The Beginnings of the Purim Play and Its Sixteenth-Century Remnants 103
Appendix 2: Yiddish Long Poems on the Book of Esther to the Eighteenth Century 131
Appendix 3: Yiddish Biblical Plays from the Second Half of the Eighteenth Century 137
Bibliography and Abbreviations 150

YIDDISH BIBLICAL PLAYS

- 1 איין שיין פורים שפיל ('A Nice Purim Play') 155
2 אחשוורוש-שפיל ('Ahasuerus Play') 211
Comparison Between the Texts of Plays 1 and 2 253
3 דאש שפיל פון מרדכי און' אסתר ('The Play of Mordecai and Esther') 261
4 אחשוורוש שפיל גלייך איינר אפרא ('Ahasuerus Play Like an Opera') 329
5 אקטא אסתר עם אחשוורוש ('Acta Esther and Ahasuerus') 405
On the Illustrations in the 1720 Prague Edition of *Acta* 521
6 מכירות יוסף ('The Selling of Joseph') 533
7 דוד אונט גליות הפלשתי ('David and Goliath the Philistine') 623
8 משה רבינו בשרייבונג ('The Play of Moses Our Teacher') 695

PUBLICATIONS OF THE ISRAEL ACADEMY
OF SCIENCES AND HUMANITIES
SECTION OF HUMANITIES

YIDDISH BIBLICAL PLAYS
1697-1750

Edited from Manuscripts and Printed Versions
with an Introduction by

CHONE SHMERUK

JERUSALEM 1979

ח. משה רבינו בשרייבונג

דאש גרינגי געלט אלז זיא האבן הער גישוסן.
ווערט זיא האפֿינטליך ניט האבן פֿר דראסן.
אירה קונטענטעמענט ווערן זיא האפֿנטליך האבן גיפֿונדן.
אין דיור [א] גירנג פֿון עטליכֿי שטונדן.
היר ביא זאגן מיר פֿיל טויזנט גוטי נאכט.
מיר פֿר בלייבן אלי אין גאטיש מאכט :
ענד :

2195

מן המחזה הזה נשתמר עותק יחיד בלבד, השמור במוזיאון הבריטי. לא צוינו בו מקום הדפוס ושנת הדפוס. צדנר שיער, שספרון זה נדפס באמצע המאה הי"ח, בערך. * את המחזה הזה פרסמתי לראשונה בשנת 1964 ברבעון די גאלדענע קייט, כרך נ, עמ' 296—320.

בדף הראשון נדפסה האות א — סימן יחיד למספור העמודים באותיות עבריות. כאן סומנו העמודים בספרות (1—8). במקור נדפסה התחלת כל דיבור באותיות מרובעות, ואילו שאר הטקסט נדפס באותיות הרגילות של הדפוסים בידיש. במהדורתנו נשמרו הסוגריים העגולים שבהם נתונות הוראות הבימוי. כן נשמר בה הפיסוק שבמקור : נקודה בסוף עורה מתחרזת ונקודתיים בסוף דיבור או סטרופה. פיסוק זה תוקן בכמה מקומות בלי שהדבר צוין בהערות. סימני הרפה שבמקור הושמטו כאן כאשר ברור, שיש לפנינו טעות-דפוס.

* J. Zedner (ed.), *Catalogue of the Hebrew Books in the British Museum*.
London 1867, p. 565

משה רבינו בשרייבונג

טועה ויין • דען איין כחנה חיוני וזאלן עס גאר טיפֿט טאן צו
דעם וואו ער לעבט (און דערמאנט) • וואו ער ווארט האב
זיך צו דיר נישט אונגלייט • חרדי אענסין צו שוין צו זיך
אן ברייט • דרום זיך אונד עס געט צו זיך • דאס נאמען
און זיך האבן זיין איינע הער • (אונד משה)

רשע • דינה ריד האב זיך פֿר נאן • חבר עס איז מיינליך
זיך אער זיט נישט נאך קאן • דען מען דאס און זיך
זיך צו זיך בייט צו זיך • וואו ער דאס נישט
גלייך דאן • פֿארוואס פֿאר דאס און זיך • דאס דאס
פֿאר דען אונד צו זיך • שטארק אונד צו זיך
טאט עס פֿאר איר בערין • דאס און זיך איר איר
איר קענין • מען זיך איר עס צו זיך • דאס דאס
האט אונד צו זיך • דאס און זיך איר איר
האט נישט צו זיך • (אונד משה)

א • אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך • האט איר
האט אונד צו זיך • האט איר איר דאס האט צו זיך
האט • אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
דאס אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
פֿאר און זיך פֿאר האט • דאס אונד צו זיך
גדענקן • האט אונד צו זיך איר איר

ג • אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך • נאך
גלייך אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
טאט און זיך איר איר דאס האט צו זיך •
דען איר איר איר •

ד • אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
האט אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
דאס אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
זיך איר איר איר •

ה • אונד צו זיך איר איר דאס האט צו זיך •
אונד דען האט איר איר • פֿאר איר איר דאס
האט איר איר • האט איר דאס איר איר איר
וערדן

עמ' 5 של 'משה רבינו בשרייבונג'

(המחבר און הרייט בלונדון)

משה רבינו בשרייבונג

(צום אליר ערשט קומט משה אונד זאגט)

איין גוטן אונד זאל איך גאט געבן.

היינט אונד אליר וועגן.

וועלט איר מיר טאן קענן.

מיין נאמן וויל איך איר געבן.

משה בן עמרם בין איך גינאנט.

איין עבד נאמן ביא דען אלמעכטיגן גאט בין איך גאר וואול ביקאנט.

דען דא אלמעכטיגן גאט האט צו מיר טאן זאגן אלז איך אין איין קורצן צייט
ווער מוזן שוין שטארבן.

אונד מיין תלמיד יהושע (ז) בן נון ווערט מאכט דאס לאנד כנען

צו ישראל טאן ערבן.

דרום אן וויל איך איהם גיין לאזן אריין.

אונד וויל איהם זאגן וואו ער זיך מיט ישראל זאל נוהג זיין.

אריין אריין יהושע מיין :

(דא קומט יהושע (ז) אונד זאגט)

איין גוטן אונד זאל איך גאט געבן.

היינט אונד אליר וועגן.

וועלט איר מיר טאן קענן.

מיין נאמן וויל איך איר געבן.

יהושע בין נון בין איך גינאנט.

איין תלמיד מובהק ביא רבינו משה בן עמרם בין איך וואול בקאנט.

וועלט איר ווייזן מיין ביגער.

וועסט אורזאך אלש איך בין קומן דא הער.

רבינו משה בן עמרם האט נאך מיר גזאנט.

אלש איך זאל צו אים קומן בהענד.

איך ווייז נישט וואס עס טוט בטייטן.

הייט מער אלז אלי צייטן.

18 במקור וועט

23 במקור הייט

אלש דען בין איך קומן אריין.
25 פֿר בעמין וואש זיין וויל טוט זיין :

(זאגט משה)

יהושע דוא גטרייאָר דינר מיין.
וואש ברענגשטו פֿר איין נייאה צייטונג אריין.
זאג מיר אום פֿר הולין.

דען דוא בִּיסט אלי צייט מיין גטרייאָר דינר גיוועזן ווען איך דיר

האב וואש בִּפֿולין :

(זאגט יהושע)

30 רבינו משה בן עמרם איך וויל מיך ניכט לאנג שפֿארין.
היימליכֿי זכין וויל איך איך אופֿין בארין.
אלדד ומידד זיין וואר(ן) (פֿראפֿיטן).
דרום פֿר לענד זי אונ' טוא זיא טיטן.

עמ' 2 זי | פֿראוויציינען אין דר שאר.
35 אלו איר וועט מוזן שטערבין אין דיון יאהר :

(זאגט משה)

יהושע דוא דיך מיינֿך ניט נידן.
וויילן זיא וואר זאגין אלי ביידין.
דען דר אלמעכטיגער גאט האט צו מיר טאן זאגן.
אלש איך ווער שטערבן אין קורצי טאגן.
40 אונ' איבֿר דר איבֿר פֿוהר פֿון ירדן ווער איך מוזן שטערבין.
אונ' דוא ווערשט מאכֿין דש לאנד צו ישראל ערבין.
דרום אַך זאג איך דיר צדק ומשפֿט זאלשטו טאן.
ער מאג זיין ארם אודר רייכר מאן.
אונ' די תורה הקדושה זאלשטו מיט זי פֿלייסיג לערנין.
45 בזכות זה ווערט דיך דר אלמעכטיגער גאט פֿון אלי שמערצין בשערמין.
טאג אלו נאכט.
זאל דיר זיין גיאכט.

אז תִּשְׁכִּיל ותְּצַלִּיחַ ווערשטו בגליקן טאן.

אלש פֿון דיא ל"א מלכֿים ווערט ניט קענין קיגן דיר בִּשְׁטין איין מאן.

50 אונ' ווייטער אנדרי זאכין ברויך איך דיר ניט צו זאגין.
דען דוא ווישט דאך וואהל וויא איך מיך האב גוהג גוועזן אין מיינה טאגין.
דרום אַך האב איך מיר פאר גנומין.
אלש איך וויל אין דיא מחנה ישראל ארום קומין.

32 במקור ווארל פֿר אפיטן

35 במקור איר וועטר

אונ' וויל זיא שטראפֿין אונ' וויל זי זאגין.
55 וויא זיא זיך זאלין גוהג זיין אין אלי איהרי טאגין :

(זאגט יהושע (!))

אַך ווינד אונד ווע וויא איין בשורה רעה האָב איך טאן הערין.
אז די ווע שעה דש איך בין ווארן גבארין.
אַך ווינד אונ' ווע וואש ווער איך פֿאנגין אן.

ווען רבינו משה בן עמרם ווערט ניט פֿר מיר גיהן ווי ווער אי(ך) קענין קיגן
כל ישראל בִּשְׁטאן :

(זאגט משה)

60 ניין ניין יהושע דיא זאכֿין נעם דיר ניכט אזו פֿיר.
דען דר אלמעכטיגער גאט ווערט שטעטץ זיין בייא דיר.
ווען דוא ווערשט קומין אין דיא נוט אריין.
זאלשטו נור פֿאר דעם אלמעכטגן גאט מתפֿלל זיין.
ער ווירט דיר העלפֿין אויז שמערצין אונ' פֿיין :

(זאגט יהושע)

65 ניין ניין דיא זאך טוהי איך מיר ניט אזו בילדן איין.
דש דיין וויל קאן דר בייא זיין.
דען וואו איז פֿר הנדן אזו איין מאן.
וואש דוא קאן פֿר דען אלמעכטיגן גאט תפֿלה טאן.
עמ' 3 וואש ווער | איך פֿאנגין אן.
70 איך ארמר עלענטר מאן :

(זאגט משה)

ניין ניין יהושע דיא זאך דוא דיר ניט אזו בילדן איין.
דאש מיין וויל ניט דר בייא זאל זיין.
דען ווייל איך האב איין מאהל חוטא גוועזן.
האט דר אלמעכטיגער גאט גשווארן איך זאל דען טוט ניט ווערן גנעוין.
75 אבר ווען דוא ווערשט דען רעכטיגן וועג גין.
ווערט דיר דר אלמעכטיגער גאט אימר צו בייא שטין :

(שרייאט דר מלאך המות פון הויסן אריין)

משה בֿן עמרם דיין צייט איז אויז.

דיין בשמה זאל דיר גיהן אויז דיין גוף ארויז.
דען דר אלמעכטיגער גאט האט מיך דא אהער גזאנד.
80 דיין נשמה מוז איך האבן אין מיין הנד :

59 במקור איב

(זאגט משה)

שם מיט דען נאמין אלמעכטיגן גאט טוא איך דין בשווערן.
אלש דוא מיר זאלשט זגן וואש טושטא אלהיר בגערין.
דרום אף זאג מיר ביהענד.
ווער דין האט דא אהער גיזענד:

(זאגט דר מלאך המות)

85 משה ווייל דוא (מ) יך מיט דען נאמין אלמעכטיגן גאט טושט בשווערין.

אלש איך דיר זאל זאגין וואש איך דוא אלהיר בגערין.

אלש דען וויל איך איין נאמין טאן נעגין.

אונ' וויל מיך געבין צו דר קעגין.

סם דר מלאך המות דאש בין איך.

90 איבר אלי מענשין אונ' איבר אלי פֿיך.

וועלט איר ווישן מיין בגער.

וועסט אורזאך דש איך בין קומן אהער.

דען דר אלמעכטיגער גאט האט מיך ד(ו)א איין הער גזאנד.

אלש איך זול נעמן דיין נשמה גנץ בהענד.

95 דען דוא וויסט דאך וואהל אלש איך דין הב כל ימי טאן היטן

אונ' האב האפֿין גטאן.

עש ווערט קומן אין מיין הנד משה בן עמרם דר פֿרומר מאן.

אונ' אלי מלאכי מעלה הבן זיך מיט מיר מתגרה גוועזין.

אלש משה בן עמרם ווערט פֿון מיינר הנד ווערין גנעזין.

אבר יעצונד איזט קומן דיא צייט.

אלש איך בין ווארין ער פֿרייאט.

100

דרום אף מאך עש גשווינד אונ' בהענד.

דיין נשמה מוז איך האבין אין מיינה הענד:

(זאגט משה)

רשע דייגה ריד האב איך טאן הערין.

אבר איך האף דר אלמעכטיגער גאט ווערט זיא בלד פֿאר שטערין.

אלש דען | וואש מיינשטו דיר.

עמ' 4

אלש דוא ווילשט נעמן דיא נשמה פֿון מיר.

(ו) יישטו דען ניט וויא איך בייא מיין שווער יתרו די שאף האב טאן היטן

האט זיך דר אלמעכטיג גאט צו מיר בוויזן.

אונ' הוט גשפֿראכֿין איך זאל זיין פֿאלק ישראל טאן אויז ליון.

אונ' אלי די ניסים ונפלאות זעגין דורך מיינר הנד גשעהן.

85 במקור איך

105 במקור מיר דיר

93 במקור דיא

107 במקור מיישטו

110 מסוף עולם ועד סופה (!) זייגין ני(5)ט ווארן גזעהן.

אונ' דאז ים האב איך ט(א)ן שפאלטין.

דר פֿון וסן (?) די יוגין אונ' די אלטין.

אונ' דיא תורה הקדושה איז ווארן דורך מיינר הנד גיגעבֿן.

נון וויא פֿר מיינשטו מיר צו נעמן מיין לעבן.

דרום אף גיא אוועק פֿון מיר.

115

אונ' שער דין אנויז צו דר דיר:

(דא קומט דר מלאך המות מיט דען בלוסן שווערט אריין צו שפֿרינגן אונ' זאגט)

אלהיר קום איך אריין צו שפֿרינגין.

איבר דיר משה מיט מייני שטרפי קלינגן.

דען דייני ריד האב איך טאן דען אלמעכטיגן גאט ווידר ברענגן.

120 זא האט ער מיר פֿר שאפט איך זאל דיר דיין נשמה נעמן.

אלש דען וואש מיינשטו דר מיט.

אלש דוא ווילשט פֿון מיינר האנד ווערן בהיט.

דען דו האשט יוא פֿיל חטאים גטאן.

דר פֿון וויש איין יעדער מאן.

125 צום ערשטין וואז איך דיר וויל זאגין.

וויא דר אלמעכטיגער גאט האט גשפֿראכֿן.

דוא זאלשט זיין פֿאלק ישראל אויז מצרים אויז ליון טאן.

האשט גשפֿראכֿין ווארום שיקשטו ניט איין אנדרן מאן.

צום אנדרן וואז איך דיר וויל זאגן.

130 אלש דוא האשט דען סלע צו אום רעכטן גשלאגין.

אונ' פֿון דיא אנדרי זאכין איז פֿיל צו דר צילן.

אף זייגן זי פֿון מיר פֿר הולין.

דרום אף מאך דין ניט אזו גרום.

אבר איך ציא איבר דיר אויז מיין חליף בלוס.

135 אלו דען ווערשטו טאן דר שרעקין.

הענד אונ' פֿיס ווערשטו פֿון דיר שטרעקן.

דען דוא ווישט וואל איך בין דר מלאך המות איבר דר גנצי וועלט.

דר דא מכט דיא לייטן איהר לעבן פֿר געלט.

אונ' ווען ע(ש) קומט צו צייטן אלש איך זאל דען מענשן טיטן.

140 קיין גאלד אונ' קיין זילבר העלפט אים ניט אויז זינר גיטן.

110 במקור ני 5 ט

111 במקור ט ל נ או א ל נ

112 וסן] האות הראשונה מטושטשת

116 ה"ב קומט ט במקור

139 במקור ע ט

- אונ' אך בין איך דר יצר הרע דר טוט צו אלין ביזן אן רייצן די לייטן.
אבר זיא וויסן גיט וואש עש טוט בטייטן.
דען זי מיינין מיין כוונה איז זיא ברענגין אי(ן) גהינם אריין.
אבר דראן טוהן זיך דיא ברין אן מיר | טועה זיין.
דען מיין כוונה איז זי זאלין עש גאר ניקט טאן.
כדי דש זי זאלין לעהיד לבא האבן איין גוטן לאן.
אונ' ווייטער האב איך צו דיר ניקט לאנג צייט.
אנדרי מענשין צו טיטן בין איך אן בירייט.
דרום אך מאך עש גשווינד אונ' ביהענד.
דיא נשמה מוז איך האבן אין מיינה הענד :

(זאגט משה)

- רשע דיינה ריד האב איך פר נומן.
אבר עש איז וויסיגליך איך ווער זיא גיט נאך קומן.
דען ווען דוא שון זאגשט איך בין גיט בעסר אלש איין אנדר מאן.
איז מיר דאך ניקש גלעגין דראן.
וואו איז פאר האנדיין אזו איין מאן.
דר דא קאן פר דען אלמעכטיגן גאט תפלה טאן.
ווען דר אלמעכטיגער גאט טוט עש פון מיר בגערין.
דא וויל איך מיר מיט מיינר תפלה (צ)ו איהם קערין.
ווען איך מיר ווער שון גיט קענין אויז נעמן דש הייליג(י) לאנד צו ערביין.
דאך וויל איך מיר אויז נעמן דארך דיינר האנד גיט צו שטערבין :

(זינגט משה קלאג לידר)

- א אלמעכטיגער גאט אין דיינן האכשטין זאהל.
העלף מיר היינט אונ' אלי מאל.
העלף מיר אויז דען מלאך המות זייני הנד.
לאז מיר ערביין ארץ ישראל דאש הייל(י)גי לאנד :
ב דייני וואונדער אונ' צייכין וויל איך טאן ער צילן.
אונ' ניקש דר פון וויל איך פר העלי(ן).
דוא זאלשט מיר אך מיינה זינד ניקט געדענקין.
אונ' זאלשט מיר מיין לעבן שענקי(ן) :

- 141 במקור פעמיים אן
143 במקור א
158 במקור דו
159 במקור הייליגר
166 במקור העליל
168 במקור שענקי

- ג אלמעכטיגער גאט קין האט זיין ברודר הבל דר שלאגן.
נאך גלייך וואהל האשט אים זייני זינד פאר טראגין.
תפלה צו טאהן וויל איך מיר גיט שפארין.
דוא זאלשט מיר מאכין דען ירדן איבר פארין :
ד אלמעכטיגער גאט אדם הראשון האט חוטא גוועזן קיגן דיין
הייליגן נאמי(ן).
נאך גלייך וואל האשט זיין תפילה לאזן פאר דיר קאמין.
אזו זאלשטו אך מיין תפלה דר הערין.
דש איך מיר זאל קענין דען מלאך המות אויז ווערין :
ה אלמעכטיגער גאט דוא האשט בשערמט אברהם פון קאליך אובן
דען הייסן בראנד.
בשערם מיר א(ך) פון דעם מלאך המות זיין האנד.
אונ' וויא דוא לוט האשט דען מלאך טאן | זענדיין.
זאלשטא מיר אך מציל זיין פון (ז)ייני הענדיין :
ז אלמעכטיגער גאט אז ווי דוא האשט יצחק ביא דר עקידה מציל גוועזין.
זאלשטא מיר אך פון טוט מכין גנעזן.
אונ' וויא דוא יעקב האשט בשערמט ביא זיין שווער לבן אין חרן.
אזו זאלשטא מיר אך מאכין דען ירדן איבר פארין :
ז ליבר גאט דענק מיר צו אכציג יאר האב איך פאר פריעה טאן שטאן.
וויא ער דיין פאלק ישראל האט גיט וועלן לאזן אוי(ש) זיין לנד גען.
זוא בלד דאז איך אים מיט צעהן שלעק האב גש(ל)אגן.
דא האט ער זיא אויז זיין לנד טאן ארויז יאגין :
ח אבר זוא בלד אז איך האב זיא צום ים מכין גנעהן.
האבן זיא אן גהובן צו שרייאן. וועע ווע איז אונש גשעהן.
מיר ווישן זיך גיט צו קערן נאך צו ווענדיין.
פאר אונז דאז מים הינטר אונז זיינן דיא מצרים אויף אלי ענדיין :
ט אבר זוא בלד אז איך האב דאז ים טאן שפאלטין.
דארך זיינן גנגין דיא יונגן אונ' דיא אלטין.
זוא בלד היבן זיא אן צו לובין אונ' צו זינגן.
גלובט בישטא גאט דאש דוא האשט מכין דיא מצרים אין ים פאר זינקן :
יוד עטליכי חדשים דר נאך בין איך אויף דען ברג סיני אנייף גיגאנגין.
דיין תורה הקדושה צו אנטפנגין.

- 173 במקור נאמי
178 במקור אד
186 במקור אוי
187 במקור דאז | במקור גשאגן

- 200 פֿערציג טעג בין איך אויף דען בערג גזעסין.
דר ווייל האבן זיא אן דיין הייליגן נאמין פֿר געסין :
יא דש עגל האבן זי טאן מאכין.
דר פֿאר האבן זיא טאן שפרינגן אונ' לאכין.
זוא בלד איז דר שטן פֿאר דיר גקומן.
כל ישראל צו פאר דערבין האט ער זיך פֿאר גנומין :
205 יב אבר זוא בלד אז איך האב פֿאר דיר תפלה גטאן.
אלמעכטיג(ר) גאט שטראף זיא ניכט נאך איהרן לאן.
סלחתי כדבריד האשטא טאן זאגן.
איר זינד וויל איך פֿאר טראגין :
יג אזו זאלשטא מיר אך מייני זינד ניט גדענקן.
אונ' מיין לעבין שענקין.
210 אלמעכטיג גאט גדענק דאש איך בין גוועזן איבר דיין פֿאלק ישראל
וויא איין הארט איבר דיא שאפין.
יעצונד זואל (!) ליידר דר מלאך המות אויף מיין נשמה האפין :
יד הימל אונ' ערד ברג אונ' טאל.
בעט דא פֿ(א)ר מיר דאש איינצג מאהל.
215 (וו)ען איר שון פֿאר אייך זעלבשט האט צו ביטן.
דאך | קענט איר מיך מיט איינר תפלה פֿר טרעטין :
עמ' 7 טז כֹּכָבִים אונ' מזלות זון אונ' לבנה וויא זאלט איר אייך
מיינר ניט בוועגין.
אונ' זאלט פֿר דען אלמעכטיגן גאט שוועבין.
אונ' פֿר מיר מתפלל צו זיין.
220 אז איך זאל ניט קומן אין אזו איינה נוט אריין :
טז אלמעכטיג גאט דש דו האשט מיר דאך גהאלפֿן אויז מייני ניטן.
וויא מיך פֿרעה האט וועלין לאזן טיטן.
אלמעכטיג גאט וויא ה(א)ב איך גבעטין זא היפש אונ' פיין.
זא האשטו גלאזט ווערן מיין הלז צו מערמיל שטיין :
225 יז דרום אך טוא איך דיר דש איינציגי מאהל ביטן.
ד(ו)א זאלשט מיך ניט לאזן דורך דען מלאך המות טיטן.
אונ' זאלשט דיר איבר מיר מרחם זיין.

206 במקור אלמעכטיג
215 במקור ען
226 במקור דא
214 במקור פֿר
223 במקור הלב

- אונ' זאלשט מיך לאזן לעבן אז ווי איין פֿוגל דר דא פֿליהט אין וואלד
אויז אונ' איין :
יה ווען דו ווילשט מיך ניט לאזן לעבן אלז איין פֿיגליין.
וואש דא טוט פֿליהן וואלד אויז וואלד איין.
230 אזו לאז מיך נור אלש איין שאטין לעב(ין).
וואש דא טוט אן דר וואגט שוועבין :
יט לאז מיך לעבין אלש וויא איין פֿיש וואש דא טוט אין וואשר טרעטין.
ווען דוא ווילסט מיך ניט לאזן לעבן אלז איין פֿיש וואש
דא טוט אין וואשר שווימן.
235 אזו לאז מיך לעבן אלש וויא וואצין וואש דא טוט אונדר דר ערד זומין :
(זאגט דער מלאך המות)
משה בן עמרם דיין צייט איז אויז.
דיין נשמה זאל דיר גיהן אויז דיין גוף ארויז.
דען ווייל דוא האשט איין מאהל מסרב בשליחות גוועזין.
האט דר אלמעכטיג גאט גשווארן דוא זאלשט דען טוט ניט ווערין גנעזין :
(זאגט משה)
240 נון ווען עש ניט אנדרשט קאן זיין.
דא וויל איך מיך בגעבין דריין.
נור מיט איינה בקשה וויל איך פֿר דיר ביטן.
דוא זאלשט מיך ניט לאזן דארך דען מלאך המות טיטן :
אלמעכטיג גאט גדענק מיר פֿירציג טאג אונ' פֿירציג נאכטס (!)
בין איך אויף דען ב(ער)ג גזעסין.
245 אונ' האב וועדר טאן טרינקין נאך עסין.
עמ' 8 מיט מיינר תשובה האב | איך אלי מלאכי מעלה טאן איבר זיגן.
יעצונד זאל ליידר דר מלאך המות מיין נשמה קריגן :
(זאגט דר מלאך המות)
אך משה מיין שמחה איז מיר ווארן פֿר שטערט.
דיין תפלה איז דיר ווארן דר הערט.
250 אין מיינר האנד ווערשטו ניט קומין אריין.
דר אלמעכטיג גאט זעלבשט ווערט זיך מיט דיר מתעסק זיין :

231 במקור לעב
233-234 לפי מבנה הסטרופה חסרה כאן שורה להשלמתה
244 במקור ברג

prominent is the figure of Mordecai, the original comic Jewish character in the Purim 'Ahasuerus Play'. Attempts to oust him from his traditional role in these plays are noted. This chapter also examines linguistic differentiation in the dialogue, arising from the influences of contemporary taste in the non-Jewish theatre and from attempts to fit the characteristic Jewish idiom to the linguistic ingredients of the comic Jewish repertoire. Chapter Four deals with aspects of staging and performance, such as the part played by music. Also surveyed is the technical terminology accompanying the text and its historical context. In all the foregoing an attempt is made to differentiate between the traditional Jewish elements and those borrowed from external sources. Finally, an attempt is made to discover who actually performed the plays, and it is suggested that the play of David and Goliath from the beginning of the eighteenth century may have been put on by a professional Jewish troupe, possibly the first in the history of the Jewish theatre.

Although the problems raised in the Introduction are discussed in relation to earlier and later sources, it is clear that the subject requires much wider research. The Yiddish dramatic and theatrical tradition cannot be explored further before concentrated efforts are made to recover and assemble the texts of the Yiddish plays composed from the middle to the end of the eighteenth century, of which all the sources are in Western Europe, and those written and orally transmitted that were widespread in Eastern Europe. The latter, however, have survived in print only from the second half of the nineteenth century. In the hope that subsequently the later eighteenth century texts will also be collected and published they are only briefly surveyed here (Appendix 3), while reference to the traditions and texts from Eastern Europe is minimal.

Each play is preceded by a short introduction, which contains complete bibliographical data on the play to date, the references to its production and specific problems of the publication of the text. All the plays are reproduced here as they are transmitted in the extant texts.

(זאגט משה)

נון וויל איך לובן דעם אלמעכטיגן גאט.
דר מיד פון דעם מלאך המות האנד בשערמט האט.
אוב' דר דא האט מיין תפלה טאן דר הערין.
אוב' האט דען מלאך המות זיין שמחה טאן פר שטערין : 255

יהושע מיינה ריד זאלשטו רעכט צו הערין.
אוב' זאלשט אין די וועג פון דען אלמעכטיגן גאט טאן קערין.
בזכות זה ווערשטו זוכה זיין.
אז דו ווערשט קומן אין ארץ ישראל דאז הייליג לאנד אריין : 260
נון איר ליבה לייט יעצונד דוא איך אייך בפעלין.
ווען מיר ווערט אויז גין מיינה זעלין.
ווען איר ווערט קומן אין ארץ ישראל אריין.
זאלט איר אך מיינר מזכיר זיין :

(זאגט יהושע)

אלמעכטיר גאט איך ביט דיר אלז איין גטרייאר דינר.
ווייל דוא האשט פון דיא וועלט גנומין מיין גרעסטין ראוינר.
אוב' איך זאל זיין אן זיינר שטעל.
צו פירן דש גאנצי גשלעכט איזרעל.
דען וויא ווער איך קענין קיגן כל ישראל בשטאן.
וויילין זיא האבין אימר ווידר משה רבינר גטאן. 270

אלז דען איז מיין פליסיגער ביט אן דיר.
אלש דוא זאלשט זיין אלי צייט בייא מיר.
אוב' אלש איך זאל קענין דיא איין אוב דרייסיג מלכים איבר צווינגן.
דרויף וועלין מיר שאלין אונד טרומפיט אוב' אך קלינגין :

יעצט האט די משרייבנג איין ענד